

М.І. Стегней, канд. екон. наук, доцент

І.Ф. Мороз, магістрант

Мукачівський державний університет, м. Мукачево

ОСОБЛИВОСТІ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ КАПІТАЛОМ БАНКІВ

Постановка проблеми. Світова фінансова криза негативно вплинула на вітчизняну банківську систему, що перебуває на етапі відновлення та характеризується значною коливністю та диспропорціями. Для вирішення проблем банківського сектору доцільно дослідити сутність та види банківських криз, передумови їх виникнення, а також проаналізувати можливі шляхи подолання кризових явищ у вітчизняній та світовій практиці.

Набувають актуальності питання, пов'язані із забезпеченням ефективного управління капіталом банків у періоди фінансових криз, коли втрачається довіра клієнтів до банків та відбувається значний відплив капіталів з банківської системи. У цих умовах підвищується науковий інтерес до розробки теоретичних засад та практичного інструментарію антикризового управління банком, які є необхідною передумовою протидії кризі та фінансовій нестабільності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розвиток теорії та практики особливостей формування та управління капіталом банку досліджували у своїх працях вітчизняні та зарубіжні вчені: О.Б. Афанасьєва [1], Р.Г. Головін [2], Н.В. Куземко [5], Л.О. Пашнюк [6], С.О. Сорока [7], А.І. Степаненко [8], В.В. Фостяк [9].

Попри здобутки всіх вище названих науковців, сьогодні не достатньо вивчені риси, притаманні попереднім та сучасному етапам розвитку процесів управління банківським капіталом і обставин, які необхідно врахувати в практичній діяльності в період економічних криз.

Формулювання цілей статті. Основною метою роботи є визначення особливостей управління капіталом банків, які є доцільними і актуальними в умовах економічної нестабільності, аналіз останніх наукових досліджень в даній галузі.

У галузі банківської системи в умовах економічної нестабільності застосовуються такі види управління як: адаптивне, ризик-менеджмент,

антикризове, управління фінансовою безпекою та управління стійкістю і надійністю.

Об'єктом дослідження виступають процеси управління капіталом банків в умовах економічної нестабільності, а предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних і практичних положень щодо формування, використання, нарощування капіталу банків та вдосконалення механізму управління ним.

Виклад основного матеріалу досліджень. Економічний розвиток України, масштаби її інвестиційної привабливості певною мірою залежать від стану та розвитку вітчизняної банківської системи. В Україні помітна розбалансованість функціонування національної економіки через існуюче випередження потреб реального сектору у порівнянні з можливостями їх задоволення вітчизняними банками.

Зміни, що відбуваються останнім часом у світовій фінансовій системі, кардинально впливають на процес управління капіталом банків, як закордонних, так і вітчизняних. Країни з розвиненими ринками банківських послуг вимагають від банків більш суворе ставлення до ефективного використання їхнього капіталу та рівня капіталізації. Таким чином, проблеми управління капіталом банків є важливими для усіх країн світу. Особливої вагомості набувають питання, пов'язані із впровадженням ефективного способу управління капіталом банків у періоди фінансових криз та економічної нестабільності, які характеризуються втратою довіри клієнтів до банків та значним відпливом капіталів з банківської системи.

В Україні управління банківським капіталом перебуває на етапі становлення і стикається з особливими труднощами, зумовленими незавершеністю економічних реформ, недосконалістю нормативно-правової бази, нерозвиненістю ринку капіталу тощо. За таких умов забезпечення ефективного управління банківським капіталом стає важливим завданням Національного банку України та національної економіки України [6].

Проведений аналіз економічної літератури з проблем управління капіталом у банківській сфері показав, що вітчизняні теоретичні дослідження цієї сфери перебувають на початковому етапі, а їхні результати недостатньою мірою висвітлені в наукових публікаціях.

Можна погодитись із думкою І.О. Іртищевої [4], що ціла низка питань, пов'язаних із забезпеченням ефективності управління капіталом окремих інституцій та банківських установ, потребують поглибленого дослідження. Зокрема, необхідна систематизація питань, пов'язаних з оцінкою процесів формування, використання та нарощування капіталів,

удосконалення механізмів управління в умовах економічної нестабільності. При цьому слід враховувати постійну зміну екзогенних факторів, що ставить перед науковцями все нові завдання і вимагає зосередження уваги на їх розв'язанні.

Р.Г. Головін [2] розглядав, що невід'ємною складовою сучасної світової моделі суспільного устрою є періодичні кризові явища, а роль головного інструменту в їх подоланні відведено такому суспільно-політичному утворенню, як держава. На нашу думку, у переважній більшості випадків сам факт виникнення кризових явищ є ілюстрацією недосконалості сучасної світової моделі суспільного устрою. Головною особливістю антикризового державного управління є принципова відмінність підходів, інструментарію та цілей діяльності. У кризових умовах державному управлінню притаманна швидка зміна тактичних і оперативних цілей. При цьому одні й ті ж інструменти, прийоми і підходи до управлінської діяльності приносять кардинально різні результати порівняно з без кризовим період [2].

У відповідності до сформованого уявлення про розвиток економічних систем, кризи, які відбуваються час від часу, розглядаються як природне і неминуче явище. Відповідно до цього, невід'ємною складовою управління економічними системами є антикризове управління («криза-менеджмент»).

Банк як істотна складова економічного механізму входить до багатьох економічних систем. Кризові явища, що виникають у процесі розвитку будь-якої з них, можуть потребувати застосування особливих методів антикризового управління.

Вивченням поняття „антикризового управління” займалося велика кількість вітчизняних та зарубіжних вчених. А. Степаненко, наприклад „антикризове управління” трактує у вузькому та у широкому значенні. У широкому значенні – це системне управління об'єктом господарської діяльності на рівні економіки, відносно протидії кризі. Основним елементом регулювання економіки на цьому рівні є державне регулювання економіки як макроекономічна категорія, що відображає відносини, які виникають при організаційно-економічному і правовому впливі держави для захисту установ від кризових ситуацій, запобігання банкрутства або припинення їх подальшого функціонування[8].

Як зазначено в роботі Н.В. Куземко [5] потреба в управлінні системою виникає у зв'язку з необхідністю впорядкування дій зовнішнього та внутрішнього характеру, які виникають внаслідок різного роду чинників. Ці чинники можуть мати позитивний, негативний або

нейтральний характер. Відповідно до виду чинників виникає необхідність у різних видах управління.

Антикризове управління можна вважати відгалуженням від адаптивного, і воно так само має спиратися на управління фінансовою безпекою, стійкістю та надійністю, а також ризик-менеджмент. Діяльність кожного виду управління в банківській системі пов'язана з іншим і не може функціонувати самостійно, відокремлено [5].

Під категорією ризик-менеджменту розуміють систему управління ризиками, яка охоплює стратегію та тактику управління, направлені на досягнення основних бізнес-цілей банку. Ефективний ризик-менеджмент включає:

- систему управління;
- систему ідентифікації і вимірювання;
- систему супроводження (моніторингу та контролю).

Сучасна економічна наука представляє ризик як можливу подію, в результаті настання якої можуть відбутися позитивні, нейтральні або негативні наслідки. Якщо ризик припускає наявність як позитивних, так і негативних результатів, він відноситься до спекулятивних ризиків. Якщо ж наслідки негативні, або відсутні взагалі, такий ризик вважається чистим. Мета ризик-менеджменту у сфері економіки, це підвищення конкурентоспроможності господарюючих суб'єктів за допомогою захисту від реалізації чистих ризиків [3].

Узагальнивши наукові підходи щодо трактування категорії «антикризове управління», можна її сутність пояснювати як систему фінансових відносин та взаємопов'язаних управлінських заходів щодо оцінки, попередження, нейтралізації та подолання кризових явищ з метою підвищення рівня фінансової безпеки, зменшення кризових наслідків та формування стратегії розвитку шляхом використання реальних можливостей сучасного менеджменту

Таким чином стає очевидним, що виникнення банківської кризи ставить під загрозу нормальне функціонування всіх сфер життя держави.

У зв'язку з цим, попередження банківських криз є однією з пріоритетних задач в управлінні банком, а усвідомлення загроз, що несуть в собі банківські кризи для економіки, стало стимулом для розвитку та удосконалення антикризового управління, яке покликане стати важливим елементом банківського менеджменту та сприяти виявленню внутрішніх і зовнішніх факторів ризику, симптомів і причин криз та неможливості переходу одних видів ризику в комплексну (системну) банківську кризу[7].

На даному етапі стан банківської системи України характеризується нестабільністю та значними динамічними коливаннями. Банківський сектор посідає одне з найголовніших місць у фінансовій системі. Діяльності даного сектору стосуються майже усіх сфер економіки та суспільства, в цілому. Фінансова криза призвела до значних відтоків депозитів з банківських установ. Всі сектори економіки зацікавлені в тому, щоб діяльність банків була регульованою, ефективною і надійною, забезпечувала безпеку і зростання економіки і захищала вклади своїх клієнтів.

Протягом останніх років діяльність банків України зазнала значного негативного впливу з боку світової фінансової кризи та внутрішньої політичної нестабільності: значно погіршилися основні показники ефективності діяльності вітчизняних банків, спостерігаються численні банкрутства та ліквідації банківських установ.

Антикризове управління полягає у використанні усього потенціалу засобів та методів сучасного менеджменту з урахуванням ресурсних та часових обмежень процесу протидії кризовим явищам.

Існують такі основні стратегічні напрямки антикризового управління банківської діяльності в сучасних умовах:

- а) реструктуризація зовнішньої заборгованості;
- б) проведення рекапіталізації вітчизняних банків;
- в) антикризове управління депозитними банківськими продуктами;
- г) реструктуризація проблемних кредитів;
- д) антикризове управління кредитною діяльністю в банках;
- є) впровадження програм зменшення витрат.

При побудові механізму управління капіталом банків В.В Фостяк розглядала, що складовими блоками механізму управління капіталом банку є такі[9]:

- 1) суб'єкти механізму управління капіталом банків;
- 2) об'єкт механізму управління;
- 3) процес управління капіталом банків, що охоплює такі елементи:
 - методи управління;
 - інструменти управління

Для підтримання надійності банків та підвищення рівня фінансової безпеки банківської системи насамперед необхідно виявити фактори, які мають негативний вплив на банківський сектор. Існують різні наукові підходи щодо визначення сукупності факторів впливу на банківські кризи та їх класифікації, які постійно видозмінюються залежно від специфіки кризи та її масштабів.

Афанасьєва О.Б. запропонувала, що для подолання негативного впливу фінансової кризи найбільш актуальними напрямками антикризового менеджменту в банках України стали: залучення коштів з метою рефінансування та рекапіталізації, реструктуризація зовнішньої заборгованості та проблемних кредитів в активах банків, впровадження депозитних програм з метою залучення нових клієнтів та утримання існуючих.

Не має сумніву, що збільшення статутного капіталу є визначальним чинником підтримки платоспроможної діяльності банку. Проте в критичних умовах під час фінансової кризи визначальними мають стати оперативні антикризові заходи, які б допомогли банкам уникнути банкрутства та неплатоспроможності.

Підсумовуючи вищевикладене, слід зазначити, що антикризове управління у вітчизняних банках на сучасному етапі відзначається певною безсистемністю та непродуманістю заходів. Більшість банківських установ виявилися непідготовленими до кризової ситуації через відсутність системи моніторингу та реалізації превентивних заходів [1].

Виходячи із ситуації, що на даний момент склалася в Україні необхідно розробити та впровадити в банках систему антикризового управління, що спрямована на попередження або навіть недопущення кризових ситуацій, а якщо не вдалося, то мінімізація негативних наслідків у разі її виникнення.

Висновки. Історія демонструє, що багато інституцій та банків програли боротьбу за існування не тому, що вони були неконкурентоспроможними, а тому, що занадто вузько розуміли сферу своєї діяльності. У переломні моменти вони виявилися не готовими до пошуку нових можливостей та прийняття кардинальних рішень.

Практика показує, що виникнення банківської кризи ставить під загрозу нормальне функціонування всієї економіки, паралізує не тільки економічну сферу, але і соціальну, ускладнює взаємини в основних сферах людського життєзабезпечення, загрожуючи безпеці і стабільності.

Для того щоб подолати або запобігти впливу фінансової кризи, найбільш актуальними напрямками антикризового менеджменту в банках є: залучення коштів з метою рефінансування та рекапіталізації, реструктуризація зовнішньої заборгованості та проблемних кредитів в активах банків, впровадження депозитних програм з метою залучення нових клієнтів та утримання існуючих.

Бібліографічний список: 1. Афанасьєва О.Б. Особливості антикризового управління в банках України / О.Б. Афанасьєва [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dspace.uabs.edu.ua/jsru1/bitstream/123456789/1393/1/Afanasieva_01.pdf. 2. Головін Р.Г. Особливості реалізації заходів державного антикризового управління в провідних країнах світу / Р.Г. Головін [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.academy.gov.ua/ej/ej17/PDF/8.pdf>. 3. Гольдштейн Г.Я. Экономический инструментарий принятия решений / Г.Я. Гольдштейн, А.Н. Гуц. – Таганрог: ТРТУ, 1999. – 120 с. 4. Іртищева І.О. Вплив глобалізації на рівень конкурентоспроможності національної економіки: фактори, механізми, інструменти / І.О. Іртищева, Т.В. Стройко, М.І. Стегней // Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва. Серія „Економічні науки” С. 34-41. 5. Куземко Н.В. Види управління банком в умовах економічної нестабільності: загальні та спеціальні принципи застосування / Н.В. Куземко // Вісн. Дніпропетр. ун-ту Сер. "Економіка"/ 2009. – Вип. 3/1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.vestnikdnu.com.ua/archive/200931/63-69.pdf>. 6. Пашнюк Л.О. Теоретичні аспекти адаптації підприємства до ринкових умов господарювання / Л.О. Пашнюк // Актуальні проблеми економіки. – 2007. 7. Сорока С.О. Теоретичні підходи до антикризового управління банком в умовах фінансової нестабільності / С.О. Сорока [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/12_ENXXI_2011/Economics/1_85379.doc.htm. 8. Степаненко А.І. Суть та механізми антикризового управління банківськими установами / А.І. Степаненко // Економіка і держава. – № 11. – 2009. – С. 73-75. 9. Фостяк В.В. Механізм управління капіталом банків в умовах економічної нестабільності / В.В.Фостяк [Електронний Ресурс]. – Режим доступу: <http://mydisser.com/en/catalog/view/45/47/10302.html>.

Стегней М.И., Мороз И.И. Особенности антикризисного управления капиталом банков. Рассмотрены особенности категории риск-менеджмента в системе управления капиталом банков. Охарактеризовано современное состояние банковской системы Украины. Определены направления антикризисного управления банковских учреждений и пути стабилизации их работы.

Stehnei M., Moroz I. Features of antirecessionary management of banks capital. The features of categories of risk management in the management of capital. Characterize the current state of the banking system of Ukraine. Outlined areas of crisis management of banking institutions and ways of stabilizing their work.

